

PÁRBAJ ÉS „KIÁLLÁS.”

A PÁRBAJKÉPESSÉG KÉRDÉSE KÖRÜL
FELMERÜLT LEGÚJABB ELMÉLET
FEJTEGETÉSE.

SACILEI MARCZIÁNYI GYÖRGY.

BUDAPEST,
Ifj. N A G E L O T T Ó
1882.

Kétségtelenül ép oly jellemző az emberi lelkület sajátos voltára nézve, mint érdekes az általános művelődési történet szempontjából, hogy oly tárgyak elméletei, melyek elévült, semmis lényüknél fogva legfeljebb egy rég letűnt kor porladozó nemzedékeinek tarattyúházába tartoznak, a felvilágosultság a szellemi felszabadulás századának utolsó negyedében, az életrevaló realizmus korszakában, a modern társadalom szociális kérdéseinek napirendjére egyáltalában kerülhetvén, a publicisztika terén komoly diszkusziók tárgyát képezhetik.

E röpirat is hasonló tárggyal foglalkozik; felirata alighanem értelmetlen, semmitmondó frázisnak tűnnék fel a jövő generációk előtt.

Ámde ezen idők még nem érkeztek meg, s az újkor minden szellemi vívmányainak, az emberi ész mindazon nagybecsű találmányainak daczára, melyek a szellemi érintkezést, a kölcsönös eszmecserét meg-

könnyítik, igazi műveltséget, felvilágosodást és tudományt terjesztenek, nézeteket és fogalmakat tisztáznak és élesítnek, előítéleteket és tévelméleteket elodáznak és eloszlatnak, szóval minden dolog létalaptanszerű megítélésének utat egyengetnek, kénytelenek vagyunk a modern életbölcészet minden alapfogalmával merev ellentétben álló és nevetéses, úgyszólván: erőszakosan felidézett társadalmi „vér és vas“ korszakban tengődni. A ki mai napság a párbaj ellen ír, háládatlan munkát végez, miután e tárgy már annyira kiaknázva és elcsépelve van, hogy ujat róla mondani vajmi nehéz dolog, a valódi műveltséggel bíró férfi pedig e kényes ügyben függetlenül szokta alkotni véleményét. Ennélfogva eszünkbe sem jut e helyen a párbajt mint intézményt fejtegetés alá venni, mi ez alkalommal csak egy oly kérdés taglalását kísértjük meg, mely — noha ősi idők óta minden párbajnak első feltételül szolgált — újabb időben egy egészen új, csodálatos és abszurd elméletre vezetett, melyről egyetlen becsületkódex sem tesz említést, melyet még csak néhány év előtt széles e világon senki

sem ismert, s melynek paradox voltán a múlt századok bajvívói bizonyára eget verő hahotára fakadtak volna.

Egy elmélet ez, melyet egy magyar lovag mintegy két év előtt kitalált. Első hirdetése annál kellemetlenebb, elidegenítőbb hatást keltett országszerte, minthogy az ez alkalommal történt bajvívás egyik hőse a becsülete helyreállításáért vívott lovagias párviadalomban elesett.

E theória, abszurd voltának daczára, azóta fentartotta magát, sőt egy, a múlt év őszén előfordult, országra szóló botránnyos eset alkalomával történt felmelegítése *) óta bizonyos mérvben terjedni is kezdett, kivált a fiatalság hevesvérű, minden a valódi lovagiasság kül-

*) E theória akkori felmelegítője tudvalevőleg ama félsz és gáncs nélküli lovag, ki legújabbán is sokat beszélgetett magáról s ki arról nevezetes, hogy egy napon deus ex machinaként megjelenván a nyilvánosság arénáján, országszerte kinyilatkoztatá, hogy a korrupczio sárkányszörnyetegével szemben ő vállalja el S z. György szerepét, és legott dühösen meg is támadta az odújában kedélyesen nyújtózkodó s csak elvéteve egyes hevesebb szúrásoknál fogait vicsorgó szörnyt; országos derűtség közt igyekezvén azt, a nemzett kaszinó egyik billiárd-dákójából hevenyészett fadárdájával búvhelyéből i kizavarni.

színében csillámló eszmékért oly könnyen lelkesülő köreiből visszhangra találván.

Tévtana abból áll, hogy mindenki-vel, a különben párbaj képtelennek tartott emberrel is, kit megsértetünk, vagy ki magát általunk sértetve érzi, és e sérelemért tőlünk elégtételt követel, lovagias fegyverekkel megverekedhetünk, sőt esetleg megverekedni kötelesek vagyunk, anélkül azonban, hogy e „verekedés“ a párbaj erkölcsi lényével bírna, vagy hogy e párharcz ténye által a kihívó által kívánt elégtételszerzés is eléretnék: tehát anuak a kizárásával, hogy az, a ki a kihívást elfogadta, köteles volna ellenfelét pár baj képesnek elismerni.

A párbaj, az önsegély ezen erőszakos eszköze, épen oly ősrégi, mint az ember keblének azon szenvedélye, mely viszálykodás kiegyenlítésére, szenvedett jogtalanság vagy gyalázás megtorlása céljából utolsó eszközként a fizikai erő és ügyesség;

h e z: a karhatalomhoz folyamodik, hogy az ellenfélt megbüntesse, ártalmatlanná tegye, s a szenvedett sérelemért ily módon boszút állva, a megsértett fér fi becsületet ezáltal helyre állítsa.

Ez a párbaj intézményének természet-szerű célja és eredeti indító oka, annak a magas ethikus becszel felruházott intézménynek, melynek a modern fogalmak szerint az a hivatása, hogy megváltozott, finomított alakjával s a jelenkorban bizonyos értelemben komolyabbá vált lényével eszközül szolgáljon a becsületében megsértett férfinak, annak a bebizonyítására, miszerint életénél drágább kincsnek hecsületét tekinti.

Ki tagadhatná, hogy daczára megnyerőbb külalakjának- és előkelőbb jellegének a mai párbaj sem egyéb egy — bár finomabb külsejű — verekedésnél, mely csak külsőleg különbözik ama mindennapi élet-haláltusáktól, melyeket a gyűlölet és boszúvágy ösztöne az alsóbb néposztályban előidéz?

Az eredeti, ösztönszerű végezel

mindkét esetben ugyanaz: Az ellenfél legyőzése által elérendő elégtétel, más szóval: a szenvedett sérelem megtorlása utáni igyekezet.

Eltekintve itt a modern fogalmak által a párbajnak tulajdonított erkölcsi jelentőségétől, a tényleg fennálló különbség a közönséges verekedés s ama civilizáltabb összeütközés közt, melyet a terminus technikus „párbaj“-nak nevez, de facto csak abból áll, hogy utóbbi bizonyos, a közvélemény által szentesített mód és szabály szerint, lovagias fegyverekkel stb. elintéztetik, míg előbbinél mindez mellőzteni szokott, valamint abból is, hogy a társadalom a párbajban ellenfelét megölő férfit erkölcsileg el nem itéli s a törvény is, tekintettel ama megrögzött köznézetre, mely bizonyos esetben a párbajt egyedüli arkánumnak tekinti a becsmért tisztesség helyreállítására, az illetőt nem oly keményen sújtja, mint pl. egy más embert, ki ellenfelét verekedés közben megölte, mindamelllett, hogy utóbbit is ugyanazon végezel utáni igyekezet: a sértés megtorlása, a boszúállásivágy, vagy az önvédelem ösztöne vezérlé.

A párbaj intézménye tulajdonképeni lényénél s eredeti indító okainál fogva egy kizárólag fizikai erő és ügyesség által végrehajtandó fizikai szatiszfakcióvétel vagy eszköz, melyet mi e célra ellenfelünknek nyújtunk s csak e fizikai elégtétel szerzésének vagy adásának tényéből meríthető az uralkodó nézetek szerint egyszersmind annak erkölcsi jelentősége is.

Mindenesetre indokolhatlan dolog tehát a párbaj intézményének oly magasztos ethikus becsét kölcsönözni, mely azt eredeti természeténél fogva észtanilag meg nem illetheti, melynek modern értelmével azelőtt sohasem bírt, s melynek magaslatára csak a legkülönbélebb túlképzeményi fogalmak és álokoskodások tarka tömkelegének segélyével emelkedhetett.

Ha a párbaj eredeti indító okait és fizikai jelenetezésének durva végcélját, melyet ösztönszerűleg az ellenfél öldöklő fegyverrel való legyőzése képezi, szem előtt tartjuk, azon logikai végkövetkeztetésre jutunk, hogy egy oly theória, mely szerint a mai társadalom keretében a bajvívásnak két neme létezhetnék, t. i. a

tulajdonképeni, rendes „párbaj“ s egy bár a duellum külalakjának megtartása mellett lovagias fegyverekkel kivívandó, de mindamelllett a párbaj meritumát: a fizikai elégtétel tényéből természetesen folyó erkölcsi elégtételt kizáró „verekedés“ („Rencontre“, „kiállítás“) abszurdumot képez, amennyiben az elégtételadás már a szó értelme szerint más célra nem követhet, és annak más szándéka nem lehet, mint hogy általa a megsértett vagy magát sértettnek érző ellenfélnek illő mód nyújtassék, hogy a rajta elkövetett sérelmet megtorolhassa vagy ezt legalább megkísérelje s ezáltal a világ előtt bebizonyítsa, hogy ő becsületét nagyobbra becsüli életénél. Ez az elégtételkövetelés igazi és természetesen ez élj a.

Hogy a fegyverrel legyőzött fél még azon esetben is, ha ő a megsértett volt, a párbaj ténye által — mintegy kárpótlásul a kapott sebért — gyalázott becsületét ismét visszanyeri, annak tisztán ethikus értelme van, s leginkább azon lovagias felfogásból folyik, mely szerint annak a konstatálása, hogy az illető vitézül meg-

kisérle becsülete helyreállítását, elégségesnek tekintetik arra, hogy az óhajtott cél elértnek tekintessék. De ez még korántsem bizonyítja azt, hogy a párbaj által elérendő cél tisztán erkölcsi természetű, valamint nem czáfolja meg azon állításunkat, hogy a párbaj főmomentumait és indító okait más, nem annyira nemes mint ösztönszerű, de az ember keblében mélyen gyökerező szenvedélyek: boszúvágy, harag, gyűlölet stb. képezik, melyek mindannyian a párbajnál való szereplésükben csak egy természetszerű célt: azellenfél fizikai legyőzését tarthatják szem előtt, így látjuk p. a mívelődés élén haladó nemzeteknél is, hogy a társadalom legelőbbkelő köreihez tartozó családok, a boszúvágy vad ösztönét követve, más családok egyes tagjai által elkövetett sértés megtorlása céljából, a párbaj-intéz meny segélyével valóságos irtóháborúra kelnek a sértő, és ennek eleste után egész családja ellen. Itt a boszúvágy az elesett tagról átszáll a másokra, mig kielégítést nem talál. Ily irtóharczot folytatott például a múlt évtizedben a von der Gröben porosz család a Hiller von Gartringen nemzetség ellen, mely

előbbinek egyik tábornoktagja az 1870-ik francia-német háborúban vívott orléans-i csata után halálíg megsértetett H i l l e r tábornok által. A háború után v. d. G r ö b e n pisztolypárbajt vívott vele s elesett, ő utána öcscse hívta ki s ő szintén ott hagyta életét a párbaj terén, de átadta pisztolyát unokatestvérének, ki végre boszút állott a rokonán ejtett sértésért s a család kiontott véreért; és akkor előállott egy Hiller von Gartringen, és újból hullott el e két család három tagja a kölcsönös boszúszomj áldozatául, míg végre Vilmos császár parancsszava véget nem vetett e „lovagias vendettá“-nak.

Hol maradnak ily esetekben a párbaj intézményébe helyezett magas erkölcsi faktorok, és lehet-e itt azoknak, hacsak részbeni közreműködéséről egyáltalában még csak beszélni is? Hol van itt a duellum ama magasztos lélektani jelentősége, melylyel azt ama hyperidealisztikus hívei felruházták, kik szerint a párbaj fizikai momentumai csak melleslegesek és másodrendűek s kik a főszűlyt a duellum megvívásának tényéből eredményező fictiv erkölcsi elégtételre fektetik, mely a párbaj fizikai kimenetele által nem is érintetik?

Itt mind erről szó nem lehet, itt csak az elkeseredés s a boszúvágy ösztöne jutnak érvényre, mely szenvedélyszerű érzelmek az elpusztult testvérek egy sötét gyűlölet kielégítésének kedvére ontott vérét megbőszülni törekedvén, egy családtagról a másokra átszállnak. . .

Van egy szó, melynek kiejtése a szívben úgy visszhangozik, mint két egymáshoz ütött nemes éreznék hangja, mint a csaták mennydörgő zaja, egy szó, mely visszaidézi keblünkbe a régi dicsőség és becsületre és minden férfierényre való visszaemlékezést, egy szó, melynek bűvös-bájos varázshangja és dicsfénye a világot hat évszázadon át kápráztató ragyogásával bevilágítja, és mely még ma is gyönyörködtető viszfényt vet a modern társadalomra, e szó: a lovagkor; a lovagkor, melynek létcélja becsület és dicsőség vala, mely könyörületteljes volt a szerencsétlenséggel szemben s a gonoszságot megbünteté; mely erős karával a gyengét megtaltalmazá, a nemes eszméket neveié, a női erény mellett védelemre kelt s a szépség előtt rabszolgáikig meghódolt; a lovagkor menté ki a világot a barbárság bilincseiből, ő alkotá

meg Európa újabb birodalmait, ő ébresztette életre a modern becsület alapfogalmait is, ezen az ókor népei előtt ismeretlen érzeményt, mely ma is minden nemes kebelben lakozik ; e szó a „lovagkor“, melyről egy fiatal költőnk ekként zeng:

„Oh szép lovagkor s éneked
Te rég letűnt világ;
Az égen fényes csillagok
A földön hársvirág;
Hős daliák a porondon
És bájos nők a karzaton
S a szívben szerelem !“

Azon állításunk helyessége, hogy soha az előtt, még a minden igazi nemes eszmének bölcsőjéül szolgált közép- vagy lovagkorban sem tulajdonítottak a «párbaj»nak oly értelmű ethikus jelentőséget, mint a jelenkorban, s hogy az önsegély e bátor, de erőszakos intézményébe említett túlfelcsigázott erkölcsi momentum csak századok leforgása alatt beléerőszakoltatott, kitűnik azon historikus tényből is, mely szerint a középkorban dívott u. n. „Isten-ítéletek“-nél — arra való tekintet nélkül, hogy a két bajvívó közül kinek a részén volt az igazság a harcz előtt, — kizárólag azé lön a dicsőség s egyedül az állíthatá helyre erkölcsi vagy becsületbeli indokokból megtáma-

dott hírnevét, ki eléggé erős és ügyes volt ellenfelét a párharcban a fegyver durva hatalmával a porondra teríteni, míg a világ a másikat, ha életben maradt, elkárhozá s a társadalom és egyházból kiutasítá; az erkölcsi elégtételt tehát az szerezte meg magának, a ki bátrabb, vagy a fegyverforgatásban ügyesebb lévén, minden bajvívás tulajdonképeni célját: az ellenfél fizikai legyőzését tényleg elérte.

Említett theoriának abszurd volta, hogy t. i. a párbajképes férfi bárkinek is a provokálására, az illetőnek „kiállhasson s vele lovagias fegyverekkel élet-halálharcot vívhasson anélkül, hogy e harc a duellumból szokás szerint kifolyó következményekkel bírna, annál kirívóbb, ha meggondoljuk, hogy a gyávaság gyanújának kikerülése céljából a sértett fél kihívását elfogadó sértő ezen elfogadás ténye által a kihívónak tényleg módot nyújt, hogy magának fegyveres kézzel rajta elégtételt vehessen; ez által tehát megadja ellenfelének azt a lehetőséget, hogy sérelmét esetleg megtorolhassa, tehát a „verekedés“ okául szolgált sértésért magának fegyveres elégtételt szerez-

hessen, mely esetben — eltekintve itt az elégtétel erkölcsi oldalára vonatkozó modern fogalmaktól — e fizikai ténynek fiktív okoskodásokkal való utólagos tagadása ész-tani alappal nem bír.

Elvetendő e theoria főleg azért, miután az eddig általánosan elismert és tiszteletben tartott becsület-kódex szabályai értelmében a tisztességes: tehát párbaj képes férfi egy oly egyénnel, kit a társadalom erkölcsi minősít-vényénél fogva lovagias elégtételre képte-lennek tart, párbajra egyáltalában nem kel-het s a lovagias elégtételadás- vagy szerzésre dequalifikált ember kardjával a saját kardját nem keresztezheti, ily ellenfél mellére pisztolyát nem szegezheti, valamint azért is, amennyiben a provokáló egyén pár baj képtelenségének a megví-vott párharcz után ismételt hang-súlyozása új sértést involvál, mi is a theoria elfogadása esetében új „kiállítás“-ra okot képezhetvén, egy efféle becsületügynek ad infini-tum való elhúzódására vezetne. Ezen alakoskodás, — melynek egyedüli látszólagos létjoga csupán a szemé-

lyes bátorság fitogtatásán alapszik, — tehát azon doktrin-t állítja fel, hogy valaki elégtételadásra képtelen, de egyidejűleg tetteles elégtételvézésre képes lehet; ez pedig nem jelent egyebet, mint a tisztességes társadalomnak a párbajképtelenség tág fogalmainak terebélyes szárnyai alá összefoglalható elemek boszúvágyának kiszolgáltatása vagy egyéb ambícióinak „lovagias utón“ való kielégítésére való oly módszerzést, melynek esetleges, a büntető törvénykönyv főbenjáró paragrafusaiba ütköző következményeit a törvény maga is enyhébben bünteti, amennyiben az eddig két ízben előfordult efféle bajvívásokat, melyeket az azokban érdekeltek egyik része csak „kiállásinak nevezett, — a dolog helyes felfogását tartva szem előtt, „párbaj“-oknak minősített s a résztvevőket e szerint meg is büntette, míg azon esetben, ha e theoria hangoztatóinak nézeteiben osztoznék, kénytelen lett volna, e párviadatok hőseit a közönséges emberölés bűntényére kiszabott §§-ok szerint — tehát súlyosabban — megbüntetni. Legyen szabad a párbaj tényéből modern felfogás szerint eredményező erkölcsi

elégtételre és rehabilitásra vonatkozólag, néhány megjegyzést tennünk.

Mi szándéka van tulajdonképen a nős férfinak, a ki a házasságtörőt pisztolyának csöve, vagy pengéje elé szólítja?

Talán alkalmat akar az illetőnek nyújtani, hogy férfibecsületét helyreállítsa, hogy becsstelen *tettét* lovagias párbaj által jóvá tegye?

Nem!

Beszennyezett házi szentélyének, feldúlt boldogságának megboszulását, a gazficzkó megfenyítését óhajtja-e?

Igen!

Lehet-e ez esetben a megvívott párbaj után is a bűnös férfi tisztességének helyreállításáról még csak egyáltalában beszélni is, lett légyen bármilyen a párbaj kimenetele?

Nem!

Talán ez egy példa is elég annak a bebizonyítására, hogy a párbajt természetes lényénél és ösztönszerű céljánál fogva, ama magasztos erkölcsi becs nem illeti meg, melynek magaslatára a modern fogalmak azt mint-

egy felerőszakolták; tisztán erkölcsi indokra csak ritkán vezethető vissza; ethikus momentumai akkor merülhetnek fel, ha p. egy oltalmunkra bízott gyöngébb személy, egy magát nem védelmezhető távoli barát, egy hölgy megtámadott becsülete kérdésben forog, s annak megboszulására vagy megvédelmezésére síkra szállni, lovagi kötelesség, vagy ott, hol egy megsértett, becsmérelt magasztos eszme megtorlást követel. Milyen célt követett p. a nemzeti ügyet magáévá tett Kreith Béla gróf, midőn a nemzeti zászló gyalázóját párbajra kihívta? Nem-e azt a célt, hogy a becsmérlő osztrák tisztet vagy sértésének revokálására kényszerítse, avagy megbüntetése által elégtételt szerezzen a nemzetnek? De még ezen esetben is elvesztek volna a párbaj tisztán erkölcsi momentumai, ha a párbaj tényleges megvívására kerülvén a sor, a sértő győztes marad, mert akkor mások léptek volna az elesett helyére mindaddig, míg a párbaj eredeti céljának elérése, a gyalázó fizikai legyőzése által a nemzet az óhajtott elégtételt meg nem kapta volna. Tehát még e magasztos erkölcsi jelentőséggel bírt ügyben is a fizikai tényezőknek jutott volna végül a döntő főszerep.

A férfijellemnek azon vonása, mely az ellen tiltakozik, hogy egy ellenünk elkövetett sértés vagy becsületünk gyalázása büntetlenül rajtunk száradjon, azon ösztönszerű vágy továbbá, mely oda törekszik, a szenvedett sérelmet vagy jogtalanságot legott, fizikai tényezők segítségével megtorolni, annak a kútforrása, hogy a társadalom egy oly egyént, ki bizonyos esetekben a bátor önsegély eszközéhez nyulni nem mer, gyávának, becstelennek tart, és ezen emberemlékezet óta fennálló, tradícióvá vált saz emberi természetben mélyen gyökerező, aitalánosan elterjedt felfogás főoka annak, hogy a társasélet fenállása óta uralgó ama közvélemény, mely a párviadalt mint az önsegély legférfiasabb nemét, a sértett becsületet helyreállító módszernek elfogadta — majdnem közérvényre juthatott, mi lassanként oda vezetett, hogy az eredeti természetéből fokozatosan, különféle álfogalmak segítségével kivetkőztetett párbaj-intézmény a századok folyása alatt tulajdonképeni lényegétől eltérő jelentőséggel és szereppel felruháztatott.

Ha elismerjük, hogy a párbaj indító okai csak ritkán tisztán erkölcsi természetűek, és hogy eredete leginkább a férfi keblében

lakozó dacz és boszúvágy ösztönére, valamint azon igyekezetre vezethető vissza, mely szerint iparkodunk bebizonyítani a világ előtt, hogy magunkat büntetlenül megsérteni nem engedjük, ha végre meggondoljuk, hogy a realizztikus, praktikus elméjű amerikaiak a párbaj létjogosultságát szintén csak őseredeti alakjában: a személyes gyűlölet és boszúvágy kielégítése céljából használandó önsegély eszköze gyanánt ismerik el, amennyiben az „amerikai párbaj“-nak elnevezett fehér és fekete golyó közti végzeteljes választás (az élet és halál felett döntő kockavetés) az óceánon túl korántsem egy, európai fogalmak szerint megbecstelenített hírnév helyreállító eszközének tekintetik, hanem csupán ott szokott alkalmaztatni, a hol egy más úton el nem távolítható, engesztelhetlenül gyűlölt vetélytárs végleges elmozdítása forog kérdésben, hol úgyszólván a két egymással szembeszálló férfi közül egynek pusztulnia kell, — be kell ismernünk, hogy azon többször említett, a párbajkodez paragrafusai közzé felvett álokoskodás, — a modern párbaj-mánia e legújabb túlhajtása, — mely szerint a párviaskodás ezentúl két

kathegóriába lenne felosztandó, t. i. a hagyományos, sablonszerű párbajra, és egy, a duellnm külalakját megtartó, de a dolog meritumát: az erkölcsi elégtételt kizáró „kiállítás“-ra — egyaránt a józan felfogás mint az igaz lovagiasság szempontjából minden logikai létjogosultságot nélkülöz, s melynek sarkpontját csupán azon állovagias viselkedés képezi, melynek fitogtatása mellett az illető csak azért, hogy a gyávaóság állítólagos gyanúját kerülje, és saját — senki vagy legalább számbavehető ember által kétségbe nem vont vitézségével pökhendi módon pöfeszkedhessek — a „párbajképtelen“-nek deciaráit emberrel is kész megvívni.

Azon tény által, hogy egy, a „párbajképtelenség“ hírében álló ember kihívását elfogadjuk, s őt ez által fizikailag arra képesítjük, hogy pisztolylyal vagy karddal kezében, az óhajtott tényleges elégtételt magának rajtunk megvehesse és megtámadott becsületét ekként megboszulhassa, — ez által, mondjuk, el is éri az illető szándékát, mert kétségbe nem vonható, hogy azon esetben, ha egy oly ügy, mely a dívó fogalmak szerint gentlemanok közt csak

lovagias úton lett volna elintézendő, szinte ily módon intéztetik el, ha a bajvívók egyike (a kihívó) nem párbajképes, ezen fél az által, hogy kihívása tényleg elfogadtatott, az általa kívánt elégtételt de facto meg is szerezte, ha mindjárt a sértő e tényt tagadja is; megszerezte az elégtételt pedig éppen az uralkodó nézetek értelmében, melyek az elégtételszerzést és ennek további konszequenciáit a megvívott párbaj tényétől tételzik fel; megszerezte magának azt a tényleges elégtételt, melyet a társadalom nagyobb része igazi szatizsfakciónak tart, s ha még hozzá győztes is maradt a párharcz terén, akkor a közvélemény, — a „vox populi” — bizonyára nem fog habozni az illetőt — ha más okoknál fogva talán nem is tarthatott volna arra számot, hogy Artusz király asztalkörébe felvétessék — a fenforgó esetre nézve rehabilitáltnak tartani. Hogy azon állításunk, hogy t. i. a páros viaskodás tulajdonképeni célja az ellenfél fegyveres kézzel való legyőzése s a raj-

tünk elkövetett sértés ekkénti megtorlása utáni igyekezetben keresendő leginkább, azt legjobban mutatják az igazán komoly okból keletkező párbajok:

A becsületének vagy életboldogságának legérzékenyebb, legkényesebb helyén sújtott férfi p. csak a legritkább esetekben változtatja meg a párbaj megtörténte után is azt a véleményét, melyet ellenfelének erkölcsé felett magának a párbaj előtt alkotott, daczára annak, hogy őt a becsület-kódex szabályai arra kényszerítik, hogy ellenfelét a megvívott párbaj tényéből kifolyólag legalább külsőleg rehabilitáltnak tekintse.

Így p. a feldúlt házi szentélyének megboszulója s becsületének megoltalmazója bizonyára a párbaj után sem tekinti szíve mélyében a házasságtörőt „rehabilitált”-nak a szó tisztán erkölcsi értelmében, bár mily vitézül viselte is magát az illető az ügy lovagias elintézésénél, s bármily fizikai kimenetele lőn is a párbajnak.

De térjünk vissza röpiratunk tulajdonképeni tárgyához, a párbajintézmény ama új

szörnyszülött, hitvány aprószentjéhez, melyet újabb időben néhány, kifogástalan „chevalier sans peur et sans reproche“ voltukkal pöfeszkedni akaró magyar lovag a modern társadalom becsület-kódexébe felvételni akar, s melynek neve: „kiállítás“, „verekedés“ legyen.

Nem ellenkezik-e minden igaz lovag nemes gondolkozás módjával egy oly embert, kit a világ bizonyos modern felfogások értelmében eo ipso párbajképtelennek tart, de ki mindamellett, hogy talán nem egészen Bayard lovag mintája szerinti „félsz és gáncs nélküli“ teremtés, és kitől, daczára annak, hogy talán valamikor, ifjúkorában egyik tettevel a lovagiasságnak tükörfényben ragyogó szabályai ellen vétett is némileg, a polgári becsületet megtagadni nem lehet, oly módon megsérteni, hogy az illető előtt csak két alternatíva marad: vagy tökéletes erkölcsi halál, vagy élet-halál-harcz útján való visszatorlása a halálos sértésnek, és aztán, ha utóbbit választja s kardunk vagy pisztolyunk elé kiállva, késznek mutatkozik, gyalázott becsületének helyreállításáért halált szenvedni.

— annak, ki becsületéért elesik, úgyszólván még a sírba is utána kiáltani: „Tagadom, hogy a sértésért elégtételt adtam volna neked!“, attól, ki becsületének vértanújaként a ravatalon fekszik, megtagadni a lovagias fegyverrel tényleg megszerzett elégtételt, — mint ez két évvel ezelőtt már egyszer megtörtént.

Ha a társadalom e minden erkölcsi tényezőben hiányt szenvedő, csupán a személyes bátorsággal való henczegésen alapuló áltheoriát elfogadná, ha ezen álokoskodás a becsületkódexbe dogmaként igttattnék be, az lassanként, esetről-esetre, oda vezetne, hogy általános gyakorlati szokássá válnék, minek az lenne a következménye, hogy a társadalom oly elemek által terrorizáltatnék, melyek a párbajképesség fogalmai szerint lovagias baj vívásra képtelenek, amennyiben a bevett uzushoz képest mindenki erkölcsileg arra kényszerítetnék, hogy minden, őt provokáló egyénnel — ha csak azért is, hogy az ellenkező esetben netán felmerülhető gyávaság gyanúját kerülje — párosviaskodásra kelni, az illetőnek „kiállani“, mi a dolog lényegénél fogva nem más jelent, mint párbajt vívni.

Nem; az igazi lovagiasság, mely nincs feltételezve fényes czímerpajzsok s rég le-tűnt, homályfödte századokba visszavezethető, parasztnyúzó és „*jus primae noctis*“ gya-korló büszke ősök hosszú sorainak kimuta-tásától, nem fogja e doktrínát acceptrálni; maradjon az a lovagiasság azon junker-kép-viselőinek s clique-jöknek a nyakán, a kik kitalálták, — kultiválják és terjesztges-sék a saját körükben továbbra is a feudal-családok rókát-kergető modern Don Quixote alakjai, azzal a világ nem nagyon törődik, de mentve maradjon tőle s ne fogadja el a társadalmi rendszer magvát képező, csak polgárerényt és polgárbeccsületet ismerő nagy polgári elem.

Ha már múlhatlan szükség, hogy ko-runokban is a megsértett férfibeccsület helyre-állításának egyedüli remediumaként az öl-döklő fegyverrel való összecsapás: a *d u e l-lum*, fenmaradjon, ám maradjon meg mostani hagyomány és szokás szentelte alakjában és eddigi korlátai között, úgy hogy a gent-leman lovagias fegyverrel kezében csak kifogástalan emberrel szemben léphessen ki a küzdőterre, de ne növezzük a haladó kor-

szellem és az emberesedés géniusának mintegy gúnyjára még- egy hydrafejet ama párbajnak nevezett szörnyeteg csillogó pikkelypánczélos törzsére, mely eddigi alakjában is annyi áldozatot követel, és mely, ha legújabb fiókintézete: a „kiállítás“ általános gyakorlati érvényre jutna, bizonyára még több vért nyelne el, hanem hagyjuk, ha már úgy kell, a nyers pöffeszkedés ezen abszurd theóriájának praktikus kivitelét azon clique-re, melynek észteni számbavehetőségét a „fejtelten László gróf“-geniek oly lélekemelően képviselik,

Ha a társadalom e theóriát helyesnek elismerné, ez nem jelentene mást, mint — a mint már emiitettük — a társadalom tisztességes tagjainak a párbajképtelen elemek általi terrorizáltatását.

Ki ne ismerné ama hamis kártyás történetét, ki tetten kaptva azon szemrehányásra, hogy corrigálta a szerencsét, az öt leálczázott férfinak azt felelé: Lehet, hogy igaz, de nem szeretem, ha reá figyelmeztetnek; másnap pedig párbajban szíven lőtte azt, a ki őt „m e g s é r t e t t e.“ Törődik is az illető párbajképtelen fél,

kinek a kihívása annyiban el lett fogadva, hogy ellenfele neki „ki állott“, azzal, hogy voltaképen minek deklarálják majd páros viaskodásukat, ha kihívásának célját tényleg elérnie sikerülvén, ellenfelének vérével megbozúlhatá a rajta — bár jogosan — elkövetett gyalázatot.

Mindamellett, hogy a merő álokoskodásokból összetákolt „Kiállítás“ theóriájának abszurd voltát minden elfogulatlanul és logice gondolkozni tudó ember belátja, ez elmélet lassanként terjedni kezd s már is úton útfélen hallhatjuk egyaránt a fertálmágnáskodó patvarista, művész, hirlapszerkesztőségi kanczelista, valamint a Szidón-kávéház tekeasztalait pökhendi fütyülgetés közt koptató, vagy a pénztárnoknő előtt vitézkedő Bukovay Absentiusok szájából annak a nevetséges abszurdumnak méltóságteljes kinyilatkoztatását „miszerint minden pillanatban készek, bárkinek is a kívánatára, az illetőnek „kiállani“, vele párharcot vívni, anélkül hogy ez a párbaj jelentőségével bírna stb. stb.“

Ismételjük tehát: Elég a jóból annyi,

amennyivel e téren már úgy is *meg vagyunk áldva: a sablonszerű párbaj*, mely össze van kötve az általa megszerzendő erkölcsi elégtétel hagyományos fogalmaival, és mely mindkét fél párbajképességét, kifogástalan erkölcsi correctségét tételezi fel !